

Miért nem emberek?

Csak így, egyszerűen. A szó tiszta, minden megkülönböztetéstől mentes értelemben. Miért nem emberek? Miért aggatjuk rájuk még ma is az évszázadok óta múltjukhoz, életformájukhoz, szokásaikhoz kötődő jelzőket? Hiszen az emberek ezernyi mással jellemezhetők! Kiváltképp nálunk, ahol munkájuk és magatartásuk, jellembeli tulajdonságaik és embertársaikhoz való viszonyuk — de semmiképp sem eredetük — alapján mondunk ítéletet. Csak ők lennének kivételek?

Belátom, csaknem kilátástalan próbálkozás a mai, mégis megkíséreltem. Szeretnék számítani egy fogalomra (ha nem is a tudatunkból, hiszen sok évszázados hagyomány, történeti tény, képzettség, rengeteg kiegészítő szó tapadt hozzá) véleményünk és cselekvéseink indítékai közül. Merész vállalkozás, de fölkészültem az ellenvélemények fogadására. Nem halogatom hát tovább, a feledésre szánt fogalom: a cigány. Múltjukat, vándorlásait, útját, történetüket, mondáikat és meséiket tanulmányozva „felfedeztem”, hogy ez a fogalom mondvasznált, azaz nincs is. Egy II. századból való görög följegyzés említi ugyan egy „acingan” nevű népséget, amelyet később egyes kutatók — életmódjuk miatt — a cigányokkal azonosítottak. Olvastam „cigani”, „cingani” és „zingari” nevekről is a későbbi századok emlékei között, de végül is bebizonyosodott: a cigány népnév eredete ismeretlen. A népcsoportokról tudjuk, hogy indiai eredetű, alapvető szokásleltük is indiai. A „cigány” azonban semmilyen változatában sem indiai szó; saját nyelvükben sem lelhető fel ez a kifejezés. De mi még mindig „cigányozzuk” őket, holott nem képviselnek egységes népet, népcsoportot, nem tekintethetők nemzetiségieknek sem. Egyszerűen „csak” emberek, akik együtt élnek velünk. Nálunk élnek, tehát magyarok, s akik Közép-Európa más országaiban, azok románok, spanyolok vagy franciák, ámbar ez utóbbiaknál elképzelhető a megkülönböztetés. Nem vitatom, más társadalmi közegben aligha merülne föl ez a kérdés; engem régóta foglalkoztat: (nálunk legalább) miért nem emberek?

Akarva-akaratlanul is újrateljük az előítéleteket. Miközben több mint két évtizede megkezdődött és számottevő sikerekkel fokozatosan halad beilleszkedésük a társadalomba. Azt akarjuk, hogy valamennyien a közösség egyenrangú és megbecsült tagjaivá váljanak. Talán nem tévedek: a „cigány” szó önmagában is az egyik legmáskasabb visszahúzó erő... Merő jó szándékból újabb, modernebb, maibb ragadványokat akasztunk hozzá, hogy újra csak megkülönböztessük őket a többiekől. Miért nem emberek?

Nekrológnak, e fogalmak fölötti „gyászbeszédnek” szánom csupán, hogy fölemlítem: mennyi megalázó, kisebbségi érzést keltő, ok nélkül megbélyegző jelentéstartalom kapcsolódik a szóhoz, hogy „cigány”. Történelmi okokkal nagyrészt már meghatározható vándorlásaik miatt, szokásaik, öltözködésük révén mindenekelőtt a rendetlen életmód fogalma kapcsolódik hozzájuk. Ezért sem lehetne rövid idő alatt kiirtani tudatunkból a „cigány” nevet. De a cselekvések, tettek és ítéletek indítékai közül igazán ideje volna örökre száműzni e visszahúzó megkülönböztetést. Hiszen gondoljuk csak meg: századokon át éppen a társadalmi megvetés és kiközösítés idézte elő, hogy ilyen görcsösen és nagyon sokáig megőrizték életmódjukat, hagyományait. Most szabadulni akarnak tőlük, s a társadalmi közeg nagyon jó lehetőséget ad ehhez. Miért nem embereként, és miért cigányként kezeljük őket?

Az emberi tulajdonságok jellemzésére most igazán nem válnak alkalmosak. De tudom: a többségük tisztességes ember. Van sok tehetséges, szorgalmas és kötelességtudó; de más berkekben

talán ismeretlen e tulajdonságok ellentéte? A ravaszság, a hazudozás, a hízélgés, a talpnyalás — ugyan már tessék megmondani nekem: miért nem szerepel az Értelmező Szótár „ember” címszó alatt, és miért csak a „cigány” jellemzőjeként?

Az állam nem fukarkodik. De mert gyakran képviselői sem tudnak szakítani „a cigánnyal”, az előítélettel, sokszor egy-egy akció vagy módszer ellenkező hatást vált ki: közeledés helyett mélyíti a szakadékot ember és ember között. Hogy mi mindenre gondolok e megállapítás kapcsán? Arra, hogy a putrik helyett néhol újabb telepek születnek — állami segítséggel. Arra, hogy „cigányként” akarunk velük jól tenni, s ezt újszerű foglalkozásokkal is igazolják. Megdöbbentek, az egyik helyen a „cigányóvodába” hívnak szíves szíval, másutt „cigánynapköziről” hallók, de nem újdonság már a „cigány szülői értekezlet” sem. Elkérekedek, ha „cigánykölcsönt” ad az OTP, és nem kölcsönt, mint másoknak. „Cigányprémiumot” kap a pedagógus, ha sok apróságot tanít meg írni-olvasni, pedig áldozatos munkáját egyszerűen prémiummal is lehetne jutalmazni. A cigányok tagjai nagy közösségünknek, tehát semmi sem indokolja, hogy megkülönböztessük őket embertársaiktól.

Igen, tudom, hogy egy részük elmaradottabb még; nem kevés azoknak a száma, akiket most kell megismertetni a rendszeres munka örömeivel-hasznával; a tisztálkodással, és az együttélés irratlan szabályaival, a törvénytisztelettel és sok mással. De nem külön kezelve, elválasztva őket napjaink emberétől. Vagy talán nincs közöttünk munkakerülő? Nincs rendetlen, fejelemzetlen ember, aki ugyancsak segítségre szorult, hogy rátaláljon önmagára és embertársaira? A fogalmak is megbélyegezhetők emberekre. Az ilyenfajta elkülönítés — minden jó szándékunk ellenére — megalázó és visszahúzó...

Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy nem ajánlottam „csodaszert”. Csupán a megbeszélés, a közeledés — talán nem is utolsó — módszerét ahhoz, hogy szándékunk szerint tisztában és valamivel gyorsabban tudjuk leküzdeni a régi életformához ragaszkodást az egyik oldalon, s az újratelődő előítéletet a másikon.

LELE BÉLA

Kiss Dénes

Anyámra gondolok

Anyámra is kell gondolnom néha, ki égig nővő ködökben topog. Hóharmatos a kint hagyott répa, mit ha fölszed, már ujain ragyog gyűrűk briliánsa s fénylő ezüst, ó, csillogóbbat sose hordhatott, mert jég-tűzű az és illó, mint a füst,

Anyámra is kell gondolnom néha; az éj befészkelte félszemébe már, hajja: kint roskadó, őszi széna, nem őzi rajta színeit a nyár. Anyámra is kell gondolnom néha: napját föl is törheti a sötét madár, s hova lesz akkor életem szép bizonyítéka?

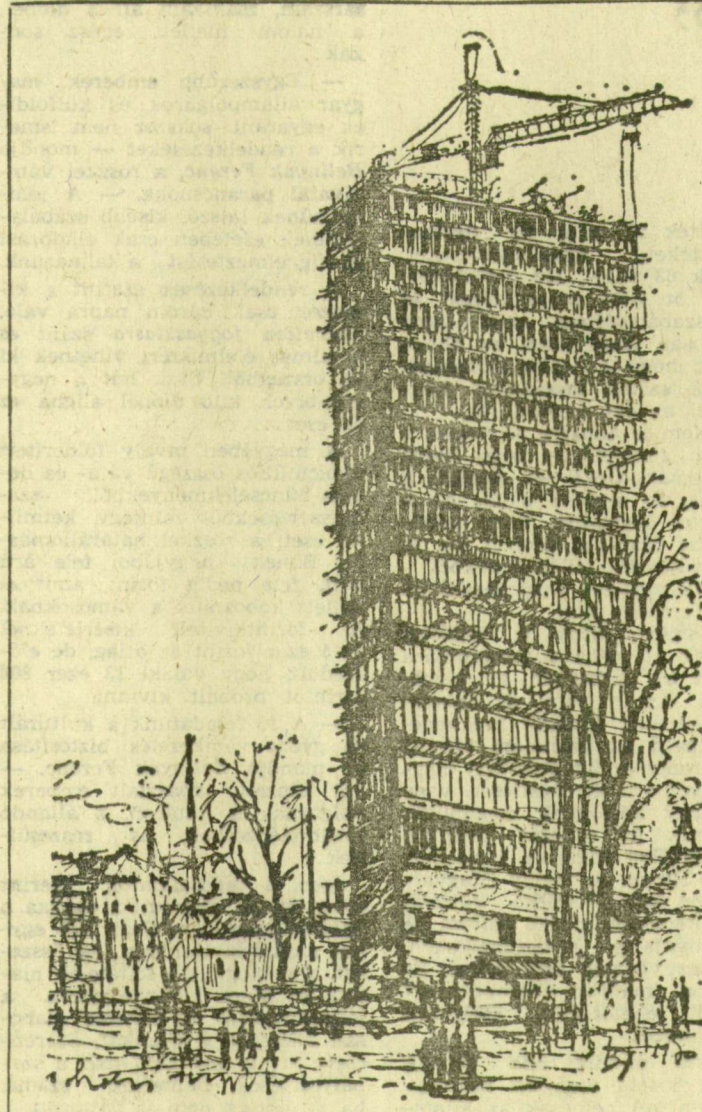
Katona Judit

Áprilisi óda

Micsoda tűz lesz holnap itt, már sercegnak a lángok a fákon. Fölnyújtja puha karjait a magtüstű föld az éjszakában.

Felhők kútjait szél meri, már este van, gondom leejtem. A zápor-eresz még teli s lopódzva jár a fény a kertben.

Magokra takarót igazít az eső, szellámpást lenget, Betakarom az alvó picit s mielőtt elalszom, leírom ezt a verset.

MOHÁCSI REGÖS FERENC RAJZA

Segítőkézség

Lompos fiatalasszony lakott a huszas lakásban. Rajta kívül csak egy savószin szemű, méla kislány járt ki-be az ajtajukon, aki még rosszkedni is rest volt, és értetlenül figyelte, amint a magakorabeli kölykök körömlóval és smirglipapírral vakarják a levelesládáról a lakók nevét.

Időnként azonban valami férfiember is felbukkant a lakásban. Soha nem látták, megjelensére abból következettek, hogy szombat délutánoként fűrni kezdte a falat, és vasárnap estig alig hagyta abba.

Röviddel a honfoglalás után, mikor a lakók még nem idegekedtek el egymástól, köszöntek a lépcsőházban, és a lakóbizalmi vezetésével nagyra törő terveket kovácsoltak arról, hogy a

lomtárban lépcsőházi klubot rendeznek be, kiderült, miért ostromolja a panelt éjt nappallá téve a titokzatos idegen. A fiatalasszony beinvitálta a lakótársakat a szobájába, és megmutatta a virágait. Tucattjával álltak ki a falból a műanyag rózsák, gyöngyvirágok, gerberák.

Ferdén kell befűrni, akkor olyan, mintha belegyökerezett volna a panelba — magyarázta szégyellős büszkeséggel. — Nem hervadnának el, de azért én sürny meglocsolom őket. Deződóral, hogy jó illatuk legyen. Sana is megleszi, de ha kapok Exotico-t, azt jobban szeretem, kevesebb is kell belőle.

Ahogy telt az idő, úgy gubóztak be a lakók az ajtajuk mögé. A közös szarítóból zárt ajtó mögül eltűnt valakinek a fehérneműje, néhány nappal később pedig a kifeszített szarítókötél is. Pár hét múlva már csak a lépcsőházba kiszűrődő zajokon, illatokon keresztül érintkeztek egymással, ha a lakótársak verték a gyereküket, vagy egymás rántottát sütötték vacsorára.

A lompos fiatalasszony egy este becsöngetett a szomszéd lakásba.

— Drága jó szomszéd úr, segítsen! A Tihamér be van rúgva, és meg akar ölni.

A szomszéd úgy emlékezett, a lakás ajtaján nem is Tihamér, hanem valami Vilmos neve szerepel, de segítőkész ember volt, csak annyit kérdezett, van-e kés Tihamérnél.

Tihamér kétféle méter volt, guvadt szemű, és gatyában terpeszkedett az ágyon, az illatos műviráguglas alatt.

— Beszéljen vele, drága szomszéd úr, azzal fenyeget, hogy kezemből a hátamba szúrja — árulkodott a fiatalasszony.

— Meg is forgatom benned — böfögtette Tihamér. — Tudod te azt jól, hogy miért!

— Csendesebben is el lehetne intézni a dolgot — cincogta a segítőkész szomszéd.

— Magának nem osztottam. Tűnjön el, vagy magára lépek, és hanyatt lököm — jelentette ki Tihamér.

— Ezt a hangot kikérem magamnak!

Tihamér fölemelkedett az ágy-

Mezei András

Valóság

Tudod már, hogy a legelső, az a harc volt a végső. Győztél. Angyalod elbukott. Amit tudtál, csak azt tudod.

Amit hittél csak azt hiszed. A tündér tetemét viszed; egy-küldetésű életed himnuszát. Ezüst csontjait.

Bényei József

Kő vagy kenyér

Aki asszony a mosolyával megérintette csigaházam

öröme váltott zokogásra mint ki ujjával ér a lámba

Aki arcát felém mutatta megfontolatlan mozdulatra

gyalázatot vettem arra senkije aki eltakarja

Az egyetlen aki magához fogadott foga között átkoz

taszított-hajított magától szigorlatoztam dadogásból

Kenyer-arcom sziklává szikkadt nekidöntöm az álmaimnak

ról, nyakon fogta a szomszédot és kilökte a lépcsőházba. Kiszáratva a fiatalasszony hangos zokogása hallatszott. A szomszéd lefutott a negyedikre, becsöngetett minden ajtót.

— Segítsenek, kérem, a huszas lakásban egy részeg garázda fojtogat egy védtelen nőt!

A három közül csak egy ajtó nyílt ki, a többi lakó a kémlelőn leselkedett.

— Ezért csöngetett? — morgott egy pizsamás férfi. — Nem kellett volna beengedni, akkor most nem fojtogatná!

— Hívja a rendőrséget, azokat azért fizetik — tanácsolta egy hang az ajtó mögül.

— Magukat terhel a felelősség, ha valami jóvátehetetlen dolog történik — mondta majdnem sírva a segítőkész szomszéd. A kapu előtt várta a rendőröket.

A dörmögésre a fiatalasszony nyitott ajtót. Tihamér meghunyászkodva vakarózott.

— Kit fojtogatnak itt? — kérdezte az egyik rendőr.

— Miből gondolják, hogy fojtogatnak? — érdeklődött a fiatalasszony. Mindenki a szomszédra nézett.

— De éppen maga... — hebegte elszápadva.

A másik rendőr az igazolványokat lapozta.

— Egyedül lakik? — kérdezte a fiatalasszonyt.

— A férjemmel.

— Hol a férje?

— Szanatóriumban.

— A fiatalember mit keres itt?

— Virágot ültettünk — bökött a falra Tihamér.

— Tudja, merre lakik? Na, ha tudja, akkor vegye a nadrágját, és induljon hazafelé! Nem szeretnénk még egyszer ide jönni ma este.

A segítőkész szomszédnak gyorsan elmagyarázták, az URH helyett mivel szórakozzon, ha unatkozik. Tihamér leterelték a lépcsőn. A szomszéd bezárta a kaput, a rendőrök beültek a nyakkendő kocsiba, elrobogtak.

Tihamér kibújt a sarok mögül, visszadülöngölt a kapu elé. Kicsit tétovázott, ököllel törje-e be az üveget, vagy belerúgjon inkább a bakancsával, de aztán meggondolta magát. Elővett egy gyufaszálat, kipöckölte vele a segítőkész szomszéd kapucengőjét, és elégedetten elbotorkált a lakótelepi törmelékhatmok között.

T. L.